

Simonovics Ildikó – Valuch Tibor (szerk.): Öltöztessük fel az országot! Divat és öltözködés a szocializmusban.

Argumentum Kiadó, Budapest, 2009. 294 oldal.

A divat, az öltözködés átalakulása általában a mentalitás, az értékek és a gondolkodás változását is kifejezi. Különösen igaz ez a szocialista korszak Magyarországn, ahol az öltözködés politikai és ideológiai szempontból egyaránt fontos kérdésnek számított. Az Argumentum Kiadó gondozásában, 2009-ben megjelent tanulmánykötet elolvasását követően pontosan erről a témáról alkothatunk színes, átfogó képet. A kötet tanulmányai eredetileg előadásként hangzottak el a *Kirakat: Divat a szocializmusban* című kiállításához kapcsolódóan 2007-ben, a Budapesti Történeti Múzeumban megrendezett tudományos konferencián.¹

A szerzők írásaikban egyaránt vizsgálják a divatvonalak, a stílusok változásait, a divattervezés, a divattrendek és a divatváltozások történetét, az öltözködés társadalmi hátterét és viszonyrendszerét, valamint a ruházati fogyasztás történetét. Így többek között olyan kérdésekre keresik a választ, hogy miként változtak az egyes emberek és társadalmi csoportok öltözködési szokásai? Milyen hatása volt erre a lakóhelynek és a társadalmi tagolódásnak? Miként alakult a korszak során a ruházati ellátottság? Mi jellemezte a ruházati fogyasztást a szocialista korszak évtizedeiben? A képekkel, fotókkal gazdagon illusztrált kötet ezekről a kérdésekről próbál meg minél teljesebb képet rajzolni a téma nemzetközi és hazai szakirodalmá alapján, szakszerűen, ugyanakkor tudományos ismeretterjesztésre törekvő, olvasható hangvételben. A művészettörténeti, szociológiai, társadalomtörténeti elemzések mellett a kötetben a szocialista korszak magyar divatjának számos képviselője is közreadja emlékeit. A szerkesztők előszóban kifejtett célja szerint annak a kutatási irányzatnak az erősítéséhez kívánnak hozzájárulni, amely a közelmúlt magyar történelmét a mindennapi élet és a társadalmi változások előtérbe állításával próbálja meg értelmezni.

A kötet jól átgondolt szerkesztési elvek szerint épül fel. A tanulmányokat három fejezetbe sorolták. Az első fejezethez (*Divat és ideológia*) tartozó tanulmányok általánosabb jellegűek, a divat és a kommunista pártideológia viszonyát, ennek kapcsán az intézményi háttér kialakítását, a divat területén működő szakemberek képzését mutatják be. A második fejezet (*Öltözködési és ruházatközpontok szokásai*) írásai a magyarországi szocialista korszak divatjáról és öltözködéséről, az ezekhez kapcsolódó szokások változásairól, emblemikus ruhadarabok történetéről szólnak. Végül a harmadik fejezetben (*Kortárs szemmel*) a divatszakra egykori szereplőinek visszaemlékezései, személyes hangvételű elemzések olvashatók.

A kötet nyitó tanulmánya Djurdja Bartlett divattörténész, a London College of Fashion kutatója *Ideológia és viselet* című írása, amelyben a szerző

¹ A kiállítást és a konferenciát is Simonovics Ildikó, művészet- és divattörténész szervezte.

áttekintést ad a divat szerepéről és a szocialista ideológiához való viszonyáról a Szovjetunióban, illetve annak tagállamaiban. Zsolt Péter szociológus elemzése (*A szocializmus esete a divattal*) a társadalom és az egyén szemszögéből tekinti át a magyarországi divat alakulását a II. világháború végétől a rendszerváltásig tartó időszakban. Zanin Éva irodalomkritikus *Divat, ideológia, diktatúra* című írásában a divat és a szocialista rezsim társadalmi erőinek működésmódját, valamint ezek fogalmi apparátusainak hasonlóságait vizsgálja. Csipes Antal iparművész (*Divattervezők képzése Magyarországon 1945–1983 között*), illetve Simonovics Ildikó („Öltöztessük fel az országot” – *avagy divat szocialista módra*) írásai pedig a divat intézményi hátterével foglalkoznak.

A második fejezetben Valuch Tibor (*A városi öltözködés változásai Magyarországon 1948–2000*) a korszakot öt alperiódusra bontja, az egyes korszakok bemutatásánál a társadalmi tagolódás és a divat kapcsolatát vizsgálva. A *Divat és „bűnözés” az 50-es, 60-as és 70-es években Magyarországon* című tanulmányában Medvedev Katalin, a University of Georgia kutatója, a ruhacsempészet, a gyári ruhalopások és az ezekhez kapcsolódó deviza- és más bűncselekmények fő mozgatórugóit elemzi, melyeket a lakosság ruházkodással kapcsolatos érzelmeivel, pszichés beállítottságával azonosít elsősorban. Agárdi Izabella gender kutatásokkal foglalkozó történész *A „nejlon otthonka” – egy birodalom öröksége* címmel írott tanulmányában a hatvanas-hetvenes években fokozatosan elterjedő női háziruhát (otthonka) mint kulturális jelentések hordozóját elemzi, a kollektív emlékezet és nosztalgia részeként tekint rá. Majtényi György (*Hagyománytisztelet, protokoll, etikett. Az államszocialista elit öltözködése*) a divat problematikájához a korabeli protokoll- és etikettirodalom elemzésén keresztül közelít. Tóth Eszter Zsófia (*Munkásnők öltözködése a szocialista időkben életinterjúk alapján*) a Budapesti Harisnyagyár munkásnőivel és munkásnő országgyűlési képviselőivel készített életútinterjúk alapján elemzi, hogyan próbáltak a nagyvárosokba bevándorló fiatal lányok megfelelni a nőkkel kapcsolatos szépségelvárásoknak, miként jutottak a munkásnők a korszakban hiánycikknek számító ruházati cikkekhez. Hammer Ferenc (*A farmerviselet alakváltozásai a szocialista Magyarországon*) az 1960-as évek elejétől az 1980-as évek közepéig terjedő időszakban a farmernadrág különleges szerepét elemzi a magyar társadalom történetében. Szapu Magda etnográfus (*A fiatalok önazonosító és megkülönböztető jelei, szimbólumai az öltözködésben*) a különböző zenei irányzatok mentén sorra kialakuló, legtöbbször a felnőtt társadalommal szembehelyezkedő öltözködési, önazonosító stílusokkal foglalkozik. Hasonlóképpen az etnográfia felől közelít témájához Juhász Katalin („...*A bőre öre...*” *Tisztálkodás és szépségápolás falun az 1960-as, 1970-es években*), akinek érdeklődése középpontjában az a folyamat áll, mely során a vidék a tisztálkodási körülmények szempontjából megpróbál felzárkózni a városi színvonalhoz.

A harmadik fejezet írásai, mint említettem, személyes visszaemlékezésekre és élményekre épülnek. F. Dózsa Katalin írása (*A szocialista divat a valóságban, avagy hogyan lehet divatos egy pesti nő, ha semmit sem lehet kapni az üzletekben?*) a szerző műfaji meghatározása szerint szubjektív viselettörténet az 1950-es,

1960-as évekből. Kovács Valéria (*A kulisszák mögött. Divatélet az 1970-es, 1980-as években manöken szemmel*) a korabeli divatbemutatók világát, Deés Enikő iparművész (*A nagyüzem és a kreativitás*) és Vámos Magda divattervező (*Divat a szocializmusban...*) a divattervezők és a tervezés korabeli viszonyát idézik fel saját élményeik, tapasztalataik alapján.

Össességében, a tanulmánykötet a szerkesztők célkitűzésének megfelelően, szakszerűen, de olvasható formában sikerrel irányíthatja a figyelmet a témára, a korszak mindennapi életének tudományos történelmi kutatásában rejlő lehetőségekre.

Stenczel Emese